

УДК 342.4:342.7:304

DOI: <https://doi.org/10.31359/1993-0941-2024-47-287>

А. В. Падалка, аспірант НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України
ORCID ID: 0009-0004-7982-1086

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ЗАСАД СОЦІАЛЬНОГО ДІАЛОГУ У КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМІ: ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Анотація. В статті досліджується процес концептуалізації у конституціоналізмі засадничих ідей (загального блага, солідарності, консенсусу, соціальної справедливості, мирного вирішення конфліктів, асоціативної форми організації суспільства тощо), що склали фундамент соціального діалогу як феномену і концепції та обумовили напрямки його подальшого розвитку. Виявляються основні закономірності цього процесу, фактори впливу на нього та його ключові тенденції. Особливу увагу приділено природі «соціальних» конституцій і «європейської соціальної моделі».

Ключові слова: конституціоналізм, соціальний діалог, соціальна конституція, капітал, праця, соціальна роль власності, концепція соціальної держави, загальне благо, соціальна справедливість, солідарність, консенсус, соціально-економічні права, «європейська соціальна модель», «гідна праця».

Постановка проблеми. Починаючи з кінця ХІХ сторіччя, питання пошуку інструментів налагодження взаємопорозуміння

між працею та приватним капіталом у ненасильницький спосіб набуло значення одного з найактуальніших правових завдань ліберальної держави, особливо у світлі тенденції підвищення соціального змісту в її діяльності. Сьогодні соціальний діалог є важливим інструментом громадянського суспільства і правової соціальної держави і розглядається як цивілізована форма зниження конфронтаційності у соціальних відносинах та досягнення у них компромісних рішень, які забезпечують водночас соціально-економічну стабільність і динамізм розвитку.

Він має довгу історію свого конституційного визнання і ще довшу історію конституційної концептуалізації чисельної кількості ідей, які склали його сучасну основу. Як об'єкт конституційно-правового регулювання, соціальний діалог зазнає впливу з боку різноманітних факторів, включаючи процеси конвергенції правових систем, інтеграції та глобалізації та супутньої ним нормотворчості на цих рівнях, кардинальної зміни соціально-економічних умов дійсності в умовах надзвичайних обставин на кшталт «COVID-2019», стрімкої діджиталізації та роботизації, що впливає на збереження динаміки продовження процесу його концептуалізації. Усе це обумовлює підвищену **актуальність** озвученої проблематики.

Аналіз досліджень і публікацій. Враховуючи міжгалузевий і міждисциплінарний характер феномену соціального діалогу, розробка і дослідження різних аспектів його концептуально-конституційної основи були і лишаються предметом уваги учених і практиків різноманітних сфер, включаючи філософію, юриспруденцію, економіку, соціологію і т.д. Виключний внесок у концептуалізацію соціального діалогу як інституту сучасного конституціоналізму внесли експерти Міжнародної організації праці, численні європейські учені та керівники структур Європейського Союзу, зокрема, Ж. Делор. Теоретичні аспекти соціального діалогу знайшли свою розробку у працях В. Авер'янова, А. Андрущенко, Г. Атаманчука, В. Бакуменка, В. Варениці, Р. Войтович, В. Воротіна, Т. Гайдай, В. Геєця, В. Голубь, В. Гошовської, І. Дубровського, С. Жданенко, В. Князева, В. Лазора, О. Петрос, Н. Супрун та ін. Різні аспекти його концептуалізації досліджені останнім часом такими українськими ученими,

як Л. Амелічева, В. Давиденко, К. Закоморна, М. Мальований, Н. Нечитайло, І. Орловська, А. Осіпова, С. Присухін, В. Процевський, І. Сахарук, С. Синчук, Г. Чанишева та ін.

Водночас глибина проблематики лишає простір для продовження розвідок у цьому напрямку. Відповідно, **метою цієї статті** є виявлення у конституціоналізмі тих ідей, які склали основу сучасного розуміння соціального діалогу як феномену і концепції, викриття основних закономірностей та тенденцій його концептуалізації, а також факторів впливу на цей процес. Для окреслення обсягу об'єкту нашої дослідницької уваги підкреслимо, що оскільки соціальний діалог є інститутом держави і суспільства ліберального типу (соціал-демократії), то питання концептуалізації цього феномену у конституціоналізмі систем соціалістичного типу лишатиметься за межами цього матеріалу.

Виклад основного матеріалу. Соціальний діалог як сучасний об'єкт конституційно-правового регулювання має значну історію феноменального виникнення, концептуалізації, конституційного визнання та інституціоналізації, результати якої по-різному відображені у конституціоналізмі сучасних країн.

На рівні теорії за обсягом об'єкту конституційного врегулювання за вузьким (формально-юридичним) та широким підходом прийнято виділяти, відповідно, два види конституцій – «інструментальні», призначенням яких є регулювання відносин щодо організації вищої державної влади, та «соціальні», які покликані регулювати багато питань суспільного устрою [наприклад, див.: 18, с. 84]. І якщо до числа перших належали усі конституційні акти «першої хвилі» (Конституції США (1787), Франції (1791), Норвегії (1814), Бельгії (1831), Люксембургу (1868), Швейцарії (1874), Австралії (1900) тощо)), прийняті у контексті ліберальних політико-правових уявлень про належну взаємодію держави і людини на основі принципу невтручання держави в сферу індивідуальної свободи та економічні відносини на основі концепцій «державна – нічний сторож» та «природних прав людини», здійснення яких не вимагало зусиль з боку держави, то вже конституції наступних «хвиль» (другої, третьої та четвертої) відрізнялися проявом в них соціального змісту [18, с. 82].

На початку ж XX ст. від впливом стрімкого науково-технічного прогресу, який спричинив ускладнення відносин у сфері виробництва матеріальних благ та трансформацію структури суспільства, особливого значення набули питання щодо соціальної ролі держави. На цей виклик конституціоналізм відповів регулюванням соціальних відносин, що мало забезпечувати в країні певну рівновагу і порозуміння між різними соціальними групами населення. На концептуальному рівні це знайшло своє відображення у появі патерналістських (етатистських) концепцій держави, а на конституційному – у пріоритеті «соціальних» конституцій перед «інструментальними» та розширенні меж конституційного регулювання за рахунок суспільних відносин, що виникають на рівні структури громадянського суспільства.

Першою серед «соціальних» конституцій, найсучаснішою і найпрогресивнішою, стала антифеодальна, антиклерикальна та антиімперіалістична за своїм духом Конституція Мексики (1917), прийнята за результатами народно-визвольної війни [2], яка вважається модельною для Веймарської конституції 1919 р. і Конституції Росії 1918 р. В цій конституції регламентувалися питання не лише державної, а й суспільної організації, включаючи сфери власності, праці, освіти, комерції, церкви тощо, був зроблений наголос на соціальну справедливість, гармонію приватних та суспільних інтересів, плюралізм, соціальний компроміс, безконфліктність та відмову від насильства як засобу вирішення проблем, інструментом забезпечення чого визнавалася держава. Правовими інноваціями на той час стали, окрім іншого, закріплені в Розділі 6 «Про працю та соціальний порядок» важливі права і гарантії в сфері праці та соціального захисту працівників, включаючи 8-годинний робочий день, особливі умови праці для жінок та підлітків, щорічну відпустку та післяпологову відпустку для жінок, право на об'єднання у профспілки, проведення страйку тощо [2, с. 119–124].

Європейська модель «соціальної» конституції була сформована у межах так званого «третього шляху» у контексті конвергенційного підходу до конституціоналізації державного (суспільного) ладу на основі принципу збереження приватної власності з урахуванням досвіду перших радянських конституцій.

Відповідно, на противагу концепції виключної ролі держави у соціалізмі, у європейських конституціях «другої» (період між світовими війнами) та «третьої хвиль» (після Другої світової війни) розширення меж конституційного регулювання за рахунок соціального змісту здійснювалося з дотриманням того балансу в питанні підтримання «соціального партнерства», який унеможлиблює надмірне втручання в цей процес з боку держави і сприяє саморегуляції суспільства. Отже, через поєднання концепцій класичного лібералізму з поміркованим етатизмом європейський конституціоналізм надав індивіду важливі соціальні блага, реалізації яких мала сприяти держава [наприклад, див.: 5, с. 85–86, 91]. Такий широкий підхід і переважання «соціального» типу конституції на сьогодні є більш розповсюдженим, хоча «їх регулятивна роль і суспільно-політичне значення є різними. В одних випадках обмежуються наданням окремим положенням конституції загалом абстрактного соціального «звучання». В інших ... закріплюють порівняно ширші соціально-економічні права, визначають способи і засоби взаємодії інститутів держави з політичними партіями тощо. Саме такі конституції характеризуються як соціальні» [18, с. 85].

Повнішому розумінню феномену концептуалізації засад соціального діалогу у конституціоналізмі сприяє звернення до основних елементів конституційного ладу. Серед останніх умовно можна виділити основи суспільних відносин у чотирьох сферах – економічній, політичній, соціальній, духовно-культурній тощо, у межах кожної з яких знаходяться елементи, важливі в озвученому контексті. Наприклад, в сфері економічних відносин в сучасних «соціальних» конституціях врегульовані питання власності, праці, принципів економічної діяльності, фінансів тощо. Окрім цього, характер концептуалізації на рівні конституції відносин між капіталом та працею (працівниками) обумовлюється соціальною структурою суспільства, концепцією та формою держави, а також факторами релігійного, етнічного та ін. характеру. Наприклад, релігійний фактор як елемент духовно-культурної сфери відчувається в активному впливі церкви на діяльність об'єднань громадян, включаючи профспілки. Так, в ряді ліберальних країн діють конфесійні та клерикальні проф-

спілки (наприклад, Асоціація католицьких профспілок та Католицький робітничий рух у США, Християнська конфедерація трудящих у Франції).

Особливої уваги у контексті цього аспекту заслуговує питання визначення соціальної ролі власності та її функцій. Концептуалізація власності, яка спочатку відбувалася у контексті пріоритету і недоторканості її приватної форми (що вважається найбільш «старим» священним правом), з часом змінила свій напрям «в душі соціалізації її значення» та тлумачення останньої як такої, яка «зобов'язує», а її використання має одночасно служити «спільному добробуту» (таке передбачено ст. 14 Конституції ФРН), або «не суперечити суспільному добробуту» (як це проголошено в ст. 29 Конституції Японії) [див.: 13, с. 65–68]. При цьому концептуалізація у конституціоналізмі принципів економічної діяльності відбувалася як шляхом закріплення свободи підприємницької діяльності та ініціативи (що змінило розуміння суті праці), так і через проголошення принципів солідарності, соціального партнерства, підтримки економічної ініціативи, сумлінної конкуренції тощо [13, с. 67]. Запозичення європейським конституціоналізмом таких соціалістичних методів господарювання, як прогнозування та планування, знайшло своє відображення у концептуалізації прямого зв'язку між «програмними законами» держави та цілями її діяльності в економічній та соціальній сферах, що означало можливість координації державою приватної економічної діяльності у соціальних цілях (такий підхід знаходимо у Конституціях Франції 1958 р. (ст. 34) та Італії 1947 р. (ст. 41). Звісно, в числі важливих конституційних засад соціального діалогу – сфера праці та соціально-економічні права, зокрема, право на працю, страйк, свободу професійної діяльності тощо, що найповніше закріплено в сучасних конституціях Греції, Італії, Іспанії, Португалії, держав Центральної і Східної Європи та пострадянських країн [13, с. 68].

Отже, важливим для розуміння феномену концептуалізації засад соціального діалогу у конституціоналізмі виступає принцип і категорія «загального блага» («спільного блага») та спрямованість діяльності держави на його досягнення і забезпечен-

ня. Саме у світлі «спільного блага» конституційовані засади більшості суспільних цінностей в усіх сферах (так, наприклад, цим принципом обмежений фінансальний суверенітет парламенту при визначенні ним основ оподаткування; в соціальній сфері він враховується при введенні прогресивної системи оподаткування доходів тощо). Особливого значення при цьому має характеристика держави, відображена на рівні її концепції (концепцій), зокрема, як демократична, правова і соціальна держава. І хоча особливого значення у контексті феномену соціального діалогу має концепція соціальної держави, як такої, що відображає її соціальний характер, обумовлений спрямованістю на забезпечення соціальної справедливості та ненасильницьке вирішення соціальних протиріч, її реалізація можлива лише на фундаменті держави правової, і юридична, і фактична дійсність якої характеризуються визнанням, дотриманням та гарантованим захистом прав і свобод людини, верховенством правового закону, обмеженістю держави та її представників конституцією та законом, незалежністю суду, а також держави демократичної, концептуальну основу якої складають принципи рівності, народовладдя, поділу влади, плюралізму, незалежності ЗМІ, що у практичній площині підкріплюється демократичністю державного режиму, який має слугувати гарантією реалізації конституційних засад усіх благ.

Загалом, розумінню поступовості та еволюційності концептуального наповнення соціального діалогу у контексті конституціоналізму сприяє звернення до історії політико-правової думки. У цьому аспекті учені підкреслюють водночас і те, що «соціальний діалог є порівняно новою концепцією, оформлення якої розпочалося в країнах Західної Європи усередині ХХ-го ст., а найбільш активний її розвиток припадає на 80-ті рр. ХХ-го – початок ХХІ ст.», і факт того, що «ключові положення сучасної концепції соціального діалогу беруть свій початок в ідеях», які своїми коренями сягають ще античної філософії [14, с. 266]. Такими є ідеї солідарності, соціальної справедливості, асоціаційної форми організації суспільства та мирного урегулювання конфліктів, які, у свою чергу, покояються на уявленнях про державу як «спільну справу», законний характер її діяльності

та її здатність впливати на розв'язання соціальних конфліктів [див.: 10, с. 20–41], а також містить в собі ідею консенсусу як основи ухвалення суспільно значущих рішень. В ході свого наступного розвитку ідея солідарності була доповнена ідеями щодо соціально-економічного патронажу працівників, партнерства між працею та капіталом у вигляді «виробничого партнерства» (термін якого вперше було запропоновано Дж. С. Міллем у 1848 р.) [3, с. 612–615], створення асоціацій об'єднаних спільною метою людей, «гармонії інтересів» суспільних та приватних, ідеї «участі працівників», оформленої концепцією «виборничої демократії», якою Уебб С. та Уебб В. П. у 1890 р. заклали теоретичну основу профспілкового руху та сприяли його стрімкій популяризації [4]. Свого концептуально-завершеного виду ідея солідарності отримала у вигляді концепції «соціальної інтеграції», заснованій на концепціях «суспільного договору» та «народного суверенітету», як його необхідної передумови. Щодо ідеї мирного врегулювання конфліктів, яка в післявоєнних країнах Європи (ФРН, Австрії, Швеції, Бельгії, Франції, Великобританії тощо) набула особливої практичної актуальності в умовах значного розмаху страйкового руху, то її концептуалізація у вигляді конституціоналізації соціально-економічних прав працівників відбувалася так само на основі ідеї «соціального партнерства», яка, у свою чергу, ґрунтувалася на ідеях «заперечення класової боротьби» та «співпраці між працею та капіталом», а своїм теоретичним фундаментом мала теорію «соціальної ринкової економіки» (так званого «третього шляху») [подр. див.: 9, с. 84–88], доповнену національно-специфічними концепціями на кшталт концепції «добробуту суспільства» та ідеї «соціальної відповідальності» роботодавців у ФРН [8].

Окремої уваги заслуговує питання щодо концептуалізації соціального діалогу в умовах процесів інтеграції та глобалізації. Щодо інтеграції, то йдеться, насамперед, про упровадження концепту соціального діалогу у конституціоналізмі Європейського Союзу (ЄС), що пов'язується насамперед з діяльністю Жака Делора на посаді президента Європейської комісії (ЄК) у 1985–1995 рр. Завдяки його зусиллям соціальний діалог ЄК із соціальними партнерами набув значення «серця (центру) управ-

ління ЄС» і «фундаментальної частини європейської соціальної моделі», що дає змогу європейським соціальним партнерам (тобто роботодавцям та профспілкам) «допомогти у визначенні європейських соціальних стандартів» з питань «зайнятості, соціальних справ, макроекономічного діалогу, промислової та регіональної політики» [1]. У такому концептуальному відображенні соціальний діалог набув конституціоналізації в обох договорах, які формують конституційну основу ЄС, тобто у Договорі про функціонування ЄС (Римський договір 1957 р.) та Договорі про ЄС (Маастрихський договір 1992 р.), причому в останньому було гарантовано формальний статус Європейській конфедерації профспілок (ЕТUC) в якості «єдиного соціального партнера, який представляє працівників на європейському рівні» [там само]), в Хартії фундаментальних прав ЄС 2000 р., Європейському Стовпі соціальних прав 2017 р.

Таким чином, концептуалізація соціального діалогу у конституціоналізмі ЄС відбувається у тісному зв'язку з концепцією «європейської соціальної моделі» в цілому, термін якої «став складовою само ідентифікації та самоусвідомлення ЄС» [6, с. 207] і яка, у свою чергу, ґрунтується на «цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини, зокрема осіб, що належать до меншин,... які є спільними для всіх держав-членів у суспільстві, де панує плюралізм, недискримінація, толерантність, правосуддя, солідарність та рівність жінок і чоловіків (стаття 2 Договору про ЄС) [8], «вимогах, які пов'язані зі сприянням високому рівню зайнятості, гарантіями належного соціального захисту, боротьбою проти соціального виключання та високим рівнем освіти, навчання та захисту здоров'я людей» (ст.9 Договору про функціонування ЄС) [8], права працівників на інформацію та консультації, право на страйк, права на соціальне забезпечення, охорону здоров'я та інші соціальні права і гарантії громадян [17], а також на принципах, «які є дороговказом, що ведуть до сильної соціальної Європи, яка є справедливою, інклюзивною та повною можливостей у XXI столітті» [12, с. 42]. Останнє, зауважимо, є свідченням тенденції розвитку концепції соціального діалогу у світлі й у контек-

сті концепції сталого розвитку, як глобальної стратегії трансформації людства. Нарешті, у січні 2024 році на Саміті соціальних партнерів у Валь-Дюшес була підписана Тристороння декларація про процвітаючий європейський соціальний діалог, яка «являє собою оновлене зобов'язання зміцнювати соціальний діалог на рівні ЄС», що передбачає «вирішення проблеми дефіциту робочої сили та кваліфікованих кадрів», «просування ролі соціальних партнерів і двостороннього соціального діалогу», «заснування посади Європейського уповноваженого з питань соціального діалогу» та «запуск Пакту для європейського соціального діалогу» [15].

Щодо концептуалізації соціального діалогу на глобальному рівні, результати чого мають вплив на конституціоналізм будь-яких політичних систем з огляду на необхідність дотримання міжнародних стандартів, то окрім зазначеного вище зв'язку з концепцією сталого розвитку, соціальний діалог знаходиться у діалектичному взаємозв'язку з концепцією «гідної праці», покладеною Міжнародною організацією праці у 1999 році в основу розвитку міжнародних трудових стандартів ХХІ століття. Концептуальне значення «гідної праці» для розуміння перспектив подальшої концептуалізації соціального діалогу у конституціоналізмі пояснюється не лише тим, що чотирма стратегічними напрямками «гідної праці» визнано сприяння дотриманню прав на роботі, зайнятість, соціальний захист та соціальний діалог, але і тим, що ця концепція «є частиною державної політики, що спрямована на реалізацію соціальної функції держави», її комплексним характером, «оскільки її впровадження забезпечує розвиток не лише сфери праці, але й економічної політики, трудового потенціалу держав тощо. ... (вона) об'єднує усі сторони соціального діалогу» [16, с. 239].

Висновки. Концептуалізація засад соціального діалогу у конституціоналізмі пов'язується з «соціалізацією» діяльності держави у ХХ ст., розширенням меж конституційного регулювання, прояві у конституціях соціального змісту, пріоритеті «соціальних» конституцій перед «інструментальними». Цей процес відзначався синхронічністю на рівні окремих регіонів, цивілізацій тощо.

Концептуальні складові соціального діалогу відображаються в різних елементах конституційного ладу, а характер концептуалізації відносин між капіталом та працею обумовлюється соціальною природою власності, структурою суспільства, концепцією та формою держави, релігійними, етнічними та ін. факторами.

Концептуальну основу соціального діалогу складають ідеї солідарності, соціальної справедливості, асоціаційної форми організації суспільства та мирного урегулювання конфліктів, які покуються на принципі «загального блага» та уявленнях про державу як «спільну справу», діяльність якої має законний характер та здатна впливати на розв'язання соціальних конфліктів – у конституціоналізмі таким вимогам відповідають концепції соціальної, правової і демократичної держави, основу яких складають концепції суспільного договору та народного суверенітету. В ході еволюції цей перелік було доповнено ідеями соціально-економічного патронажу працівників, «гармонії інтересів» суспільних та приватних, а засадничі ідеї набули концептуального оформлення: солідарності – як концепції «соціальної інтеграції»; мирного урегулювання конфліктів – як «виробничого партнерства» праці та капіталу на основі «заперечення класової боротьби»; асоціацій – як «виборничої демократії» тощо.

Унікальність «європейської соціальної моделі» і соціального діалогу обумовлена вибором «третього шляху» (конвергентний підхід) при конституціоналізації державного ладу у вигляді збереження приватної власності з проголошенням її соціальної відповідальності, запозиченням прогнозування та планування, що забезпечило баланс «соціального партнерства», який унеможливило надмірне втручання в цей процес з боку держави і сприяє саморегуляції суспільства з метою його добробуту.

В числі зовнішніх факторів впливу на концептуалізацію соціального діалогу у сучасному конституціоналізмі – конвергенція правових систем, інтеграція, глобалізація, кардинальної зміна соціально-економічних умов дійсності в умовах надзвичайних обставин, діджиталізація, роботизація, що обумовлює

збереження динамізму його розвитку. На глобальному рівні цей процес перебуває під особливим впливом концепцій «сталого розвитку» та «гідної праці».

Перспективним вбачається дослідження специфіки соціального діалогу у контексті концепцій сталого розвитку та інклюзивного капіталізму.

Список використаних джерел :

1. European Social Dialogue. URL: <https://www.etuc.org/en/issue/european-social-dialogue#:~:text=European%20social%20dialogue%20is%20at,representing%20workers%20at%20European%20level>.
2. Kerr, Robert J. The New Constitution of Mexico. American Bar Association Journal, Vol. 3, No. 2 (APRIL, 1917), pp. 105–125. URL: https://mic.te.gob.mx/consulta/wp-content/uploads/sites/3/2016/11/1917_-Kerr-Robert-J_The-New-Constitution-of-Mexico.pdf
3. Mill, John Stuart. Principles Of Political Economy. New York, 2009. 810 p.
4. Webb S., Webb B. P. (2021). The History of Trade Unionism. Revised edition, extended to 1920. URL: <https://www.gutenberg.org/files/66887/66887-h/66887-h.htm>
5. Бориславська О. М. Європейська модель конституціоналізму: системно-аксіологічний аналіз: монографія. Харків: Право, 2018. 384 с.
6. Давиденко В. В. Форми європейського соціального діалогу. *Часопис Київського університету права*, 2023. № 2. С. 207–211.
7. Договір про функціонування Європейського Союзу 1957 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text.
8. Ерхард, Людвіг. Добробут для всіх. Вид-во: Велл Букс, 2023. 374 с.
9. Жук Н. А. Концептуалізація повоєнної держави: економіко-теоретичні, політико-правові та концептні засади реконструкції ФРН у «нульові роки». / *Державне будівництво та місцеве самоврядування* : зб. наук. пр. / редкол.: С. Г. Серьогіна (голова) та ін. Харків : Право, 2023. Вип. 46. С. 80–102.
10. Історія вчень про державу і право : підручник / за ред. проф. Г. Г. Демиденка, проф. О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 256 с.
11. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями. Договір про Європейський Союз від 07.02. 1992 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text
12. Орловська І. Г. Європейський Стовп соціальних прав як орієнтир соціальної політики України в умовах європейського вектору розвитку. *Південноукраїнський правовий часопис*. 2022. № 4. Ч. 2. С. 40–46.

13. Панкевич О. З. Державне право зарубіжних держав: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 260 с.
14. Петрое О. Концептуалізація ідей соціального діалогу в зарубіжній суспільній думці. *Вісник НАДУ*. 2012. № 1. С. 265–272.
15. Саміт соціальних партнерів у Валь-Дюшесі. Тристороння декларація про процвітаючий європейський соціальний діалог. Європейська Комісія. Валь-Дюшес, 31.01.2024 р. URL: https://ntser.gov.ua/wp-content/uploads/2024/02/val_duchesse_social_partner_summit_tripartite_declaration_for_a.pdf
16. Сахарук І. С. Доктринальні підходи до розуміння змісту концепції «гідної праці» в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 10. 2021. С. 236–239.
17. Хартія основних прав Європейського Союзу. Ніцца. 07.12.2000 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU00303>
18. Шаповал В. М. Основи конституціоналізму (нариси з історії, теорії і практики). [До 25-річчя Конституції України]. Центр політико-правових реформ. Київ : Мишалов Д. В., 2021. 116 с.

REFERENCES :

1. European Social Dialogue. URL: <https://www.etuc.org/en/issue/european-social-dialogue#:~:text=European%20social%20dialogue%20is%20at,representing%20workers%20at%20European%20level>
2. Kerr, Robert J. (1917). The New Constitution of Mexico. *American Bar Association Journal*, Vol. 3, № 2. URL: https://mic.te.gob.mx/consulta/wp-content/uploads/sites/3/2016/11/1917_-Kerr-Robert-J_The-New-Constitution-of-Mexico.pdf
3. Mill, John Stuart. (2009). Principles Of Political Economy. New York.
4. Webb S., Webb B. P. (2021). The History of Trade Unionism. Revised edition, extended to 1920. URL: <https://www.gutenberg.org/files/66887/66887-h/66887-h.htm>
5. Boryslavska O. M. (2018). Yevropeiska model konstytutsionalizmu: systemno-aksiolohichniy analiz: monohrafiia. Kharkiv: Pravo.
6. Davydenko V. V. (2023). Formy yevropeiskoho sotsialnoho dialohu. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. № 2.
7. Dohovir pro funktsionuvannya Yevropeiskoho Soiuzu 1957 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text.
8. Erkhart, Liudvih. (2023). Dobrobut dlia vsikh. Vyd-vo: Vell Buks.
9. Zhuk N. A. (2023). Kontseptualizatsiia povoiennoi derzhavy: ekonomiko-teoretychni, polityko-pravovi ta kontseptni zasady rekonstruktsii FRN u «nulovi roky». *Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovriadiuvannia* : zb. nauk. pr. S. H. Serohina (Ed.). Kharkiv : Pravo, Issue. 46.

10. Istoriiia vchen pro derzhavu i pravo : pidruchnyk. H. H. Demydenko, O. V. Petryshyn. (Eds.). Kharkiv: Pravo.
11. Konsolidovani versii Dohovoru pro Yevropeyskyi Soiuz ta Dohovoru pro funktsionuvannia Yevropeiskoho Soiuzu z protokolamy ta deklaratsiiamy. Dohovir pro Yevropeyskyi Soiuz vid 07.02. 1992 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text
12. Orlovska I. H. (2022). Yevropeyskyi Stovp sotsialnykh prav yak oriientyr sotsialnoi polityky Ukrainy v umovakh yevropeiskoho vektoru rozvytku. *Pivdennoukrainskyi pravovyi chasopys*. № 4. Part.2.
13. Pankevych O. Z. (2018). Derzhavne pravo zarubizhnykh derzhav: pidruchnyk. Lviv: Lvivskyi derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav.
14. Petroie O. (2012). Kontseptualizatsiia idei sotsialnoho dialohu v zarubizhnii suspilnii dumtsi. *Visnyk NADU*. № 1.
15. Samit sotsialnykh partneriv u Val-Diushesi. Trystoronnia deklaratsiia pro pratsivitaiuchy yevropeyskyi sotsialnyi dialoh. Yevropeiska Komisiia. Val-Diushes, 31.01.2024 r. URL: https://ntser.gov.ua/wp-content/uploads/2024/02/val_duchesse_social_partner_summit_tripartite_declaration_for_a.pdf
16. Cakharuk I. S. (2021). Doktrynalni pidkhody do rozuminnia zmistu kontseptsii «hidnoi pratsi» v Ukraini. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. № 10.
17. Khartiia osnovnykh prav Yevropeiskoho Soiuzu. Nitstsa. 07.12.2000 r. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU00303>
18. Shapoval V. M. (2021). Osnovy konstytutsionalizmu (narysy z istorii, teorii i praktyky). [Do 25-ricchia Konstytutsii Ukrainy]. Tsentri polityko-pravovykh reform. Kyiv : Myshalov D. V.

A. V. Padalka

**Conceptualization of the Principles of Social Dialogue in Constitutionalism:
Historical and Theoretical Aspects**

***Summary.** The article examines the process of conceptualization in constitutionalism of basic ideas, which formed the foundation of social dialogue as a phenomenon and concept and determined the direction of its further development. The main regularities of this process, factors influencing it and its key trends are revealed. Special attention is paid to the nature of «social» constitutions and the «European social model».*

It was established that the conceptualization of the principles of social dialogue in constitutionalism is connected with the «socialization» of state activity in the 20th century, the expansion of the boundaries of constitutional regulation, the manifestation of social content in constitutions, the priority of «social»

constitutions. The conceptual components of social dialogue are reflected in various elements of the constitutional system, and the nature of the conceptualization of relations between capital and labor is determined by the social nature of property, the structure of society, the concept and form of the state, religious, ethnic and other factors.

It was established that since the conceptual basis of social dialogue consists of the ideas of solidarity, social justice, associational form of organization of society and peaceful resolution of conflicts, which rest on the principle of «common good» and ideas about the state as a «common cause», the activity of which is legal in nature and capable of influencing on the resolution of social conflicts, then in constitutionalism such requirements are met by the concept of a social, legal and democratic state. The uniqueness of the social dialogue on the basis of the «European social model» is due to the choice of a convergence approach in the constitutionalization of the state system in the form of the preservation of private property with the declaration of its social responsibility, the borrowing of forecasting and planning, which ensured the balance of «social partnership», which prevents excessive interference in this process with on the part of the state and promotes self-regulation of society for the purpose of its well-being.

It has been established that among the external factors of modern influence on the conceptualization of social dialogue in constitutionalism are the convergence of legal systems, integration, globalization, a radical change in the socio-economic conditions of reality under extraordinary circumstances, digitalization, robotization, etc., which conditions the preservation of the dynamism of its development. At the global level, this process is influenced by the concepts of sustainable development and «decent work».

Key words: *constitutionalism, social dialogue, social constitution, capital, labor, social role of property, concept of welfare state, common good, social justice, solidarity, consensus, socio-economic rights, «European social model», «decent work».*